

НАУКИ З ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 330.36
© 2015

А.С. КОБЕЦЬ,
доктор наук з державного
управління

Л.І. КАТАН,
доктор економічних наук

Ю.І. ГРИЦАН,
доктор біологічних наук

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет,
Україна
E-mail: katanli@mail.ru

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ
ІННОВАЦІЙНОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ
ЗБАЛАНСОВАНОГО
ПРИРОДНОГО
АГРОВИРОБНИЦТВА

Обґрунтовано необхідність імплементації концепції збалансованого розвитку аграрної сфери, її взаємозв'язок з формуванням руху природного агровиробництва в Україні та впровадження інструментаріїв інноваційного менеджменту. Показано, що для ефективного функціонування нових інноваційних інституцій необхідним важелем є вдосконалення нормативно-правової бази. До основних завдань аграрної політики належать застосування інструментаріїв інвестиційного менеджменту, створення нових інноваційних структур і прийняття інституціональних рішень у сфері трансформації державного управління та фінансування.

Ключові слова: інноваційний менеджмент, збалансований розвиток, природне аграрне виробництво, інноваційний центр аграрних технологій, бізнес-інкубатор.

Системна криза в Україні кінця 2013 р.–початку 2014 р. призвела до наскрізного “перезавантаження” влади, кристалізації цінностей і пріоритетів поступу суспільства, що передусім стосується екологічних проблем та відповідної необхідності реалізації принципів збалансованого (сталого) розвитку світової економіки.

Особливого значення для національної економіки України набуває вирішення екологічних проблем в її агропромисловому виробництві, зокрема в аграрному секторі, в контексті сталого розвитку аграрної сфери, основною парадигмою якого є збереження родючості землі, її якісного стану для майбутніх поколінь.

Становлення концепції збалансованого розвитку аграрної сфери у світі обумовило формування руху природного агровиробництва в Україні, яке було започатковано в 90-х роках минулого століття на Європейському просторі й поширюється з кожним роком щодо обсягів споживання та збільшення асортименту органічних видів продукції.

Природне агровиробництво є єдиним серед широкого спектра методів господарювання на Землі, що не завдає шкоди довкіллю. Системи такого агровиробництва базуються на специфічних та точних вимогах (стандартах) до процесу виробництва, спрямованих на підтримку оптимального стану екосистеми на соціальному, екологічному та економічному рівнях.

Традиції ведення сільськогосподарського виробництва у згоді з природою в нашій країні мають глибокі корені. Унікальними є теоретико-практичні здобутки Великого Українця – В.Ф. Моргуна, який повсякчас наголошував, що земля, землеробство є єдиними джерелами багатства, а праця на землі – єдиною продуктивною силою.

Зрозуміло, що процес адаптування сільськогосподарських земель на засадах природного агровиробництва відбуватиметься поступово, враховуючи його особливості в Україні: відсутність інституційного забезпечення інноваційного розвитку, нерозвиненість ринкової інфраструктури, складність забезпечення всіх технологічних вимог вирощування продукції тощо. При цьому світовий досвід підтверджує, що вирішальною умовою досягнення успіху в будь-якій справі є ефективний менеджмент.

Нині більшість країн ухвалює відповідальні рішення щодо удосконалення і розвитку технологій та методів управлінської роботи, спрямованих на піднесення аграрної сфери і підвищення економічного добробуту. Одне з важливих місць у цьому процесі займають наукові дослідження проблеми інноваційного менеджменту в системі збалансованого природного агровиробництва, що являє собою різновид функціонального менеджменту. Об'єктом його є інноваційні процеси, які відбуваються в усіх сферах національного господарства [1].

Поняття “інновація” походить від англійського “innovation” (введення нового, відновлення) [2]. На наш погляд, вдалим є дефініція, де під інноваціями розуміється прибуткове використання нововведень у вигляді нових технологій, видів продукції і послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, комерційного, адміністративного або іншого характеру [3]. У Законі України “Про інноваційну діяльність” інновації трактуються як знову створені (засновані) і/чи удосконалені, конкурентоспроможні технології, продукти чи послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого,

адміністративного, комерційного та іншого характеру, які істотно покращують структуру і якість виробництва і/чи соціальної сфери, а інноваційна діяльність – це діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок, що обумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг [4].

Інституціональні засади інноваційного менеджменту природного агровиробництва – це комплексна система інструментаріїв забезпечення інноваційного розвитку (правових, економічних, фінансових, адміністративних, організаційних, освітніх, пропагандистських тощо), пов'язаних єдиними цілями, принципами і відповідними ресурсами.

Серед традиційних інструментаріїв необхідно виділити економічні, фінансові та адміністративні. Так, Є.В. Мілованов та О.В. Ходаківська, вказуючи на відсутність державного адміністрування та фінансової підтримки у вигляді дотацій, наголошують на тому, що це є одним з основних недоліків, який стримує формування руху природного агровиробництва (органічного руху) в Україні [5, 6]. Того ж часу В.М. Сучкова підкреслює, що українська органічна продукція потенційно має високу конкурентоспроможність, оскільки її мінімальна ціна, порогом якої є рівень собівартості, є нижчою за мінімальну ціну органічної продукції європейських країн [7]. Крім того, необхідно відзначити, що стримувальними чинниками переходу до природного агровиробництва є відсутність дієвого ланцюжка “аграрна освіта–аграрна наука–аграрний бізнес”, низький рівень розвитку інноваційної діяльності та інноваційної інфраструктури [8].

Вважаємо, що основним інструментарієм у системі інноваційного менеджменту природного агровиробництва в аграрній сфері України є модель, що ґрунтується на поєднанні моделі інноваційного розвитку “аграрна освіта–аграрна наука–аграрний бізнес” з ринком вітчизняної сільськогосподарської продукції, іншими суб'єктами

господарювання за підтримки державних та місцевих органів.

Сучасна аграрна вища освіта повинна сприяти формуванню більш високого рівня екологічної свідомості та екологічного складу мислення, що обумовлює необхідність зміни методологічного підходу до формування проблеми обмеженості ресурсів з урахуванням засад фізичної економії.

Для цього передусім необхідно:

- розробити та запровадити комплексні програми безперервного навчання та виховання студентів у галузі раціонального природокористування з урахуванням усіх екологічних аспектів та здійснювати їх реалізацію в навчальному процесі;

- удосконалити методику викладання екологічного права та вибіркових дисциплін з еколого-правових дисциплін у сучасних умовах;

- створити нові та реорганізувати існуючі наукові, зокрема, еколого-експертні центри, діяльність яких спрямувати на дослідження та оцінку різноманітних проблем охорони довкілля;

- визначити пріоритетні напрями наукових досліджень у галузі використання природних ресурсів, охорони довкілля, створення засад екологічної безпеки;

- організувати дослідження та експерименти з вирішення проблем охорони природного середовища, раціонального природокористування, запровадження маловідходних та енергозберігаючих технологій в агропромисловому секторі.

На нашу думку, за сучасних умов в контексті концепції збалансованого (сталого) розвитку зближення аграрної науки з аграрним бізнесом повинно здійснюватися через застосування важелів інноваційного менеджменту з метою спонукання аграрних товаровиробників до використання інноваційних аграрних технологій та формування іміджу конкурентоспроможного учасника європейського ринку.

Для формування умов переходу до системи природного агровиробництва необхідно створити відповідну нову інфраструктуру та інституції, до яких насамперед належать науково-технічні парки, бізнес-інкубатори,

технополіси, центри високих технологій, інноваційні центри аграрних технологій тощо. Усі ці інституції покликані створювати сприятливі умови для поширення вітчизняних інноваційних технологій, підтримувати імплементацію як вітчизняних, так і зарубіжних новацій в аграрне виробництво, що позитивно впливатиме на становлення природного землеробства і органічного виробництва.

Враховуючи особливості введення природного агровиробництва на Дніпропетровщині, з метою своєчасної реалізації результатів проведених фундаментальних та прикладних досліджень, а також демонстрації можливостей впровадження інноваційних (аграрних “зелених”) технологій в агровиробництво, було розпочато вдосконалення інноваційної інфраструктури навчального закладу. 2010 року в Дніпропетровському державному аграрно-економічному університеті було створено Центр природного землеробства ім. М. Руденка. Місія нової інноваційної інституції полягає в активізації процесу переходу на принципи і методи природного землеробства і органічного виробництва. У 2012 р. було поглиблено цей процес і відкрито Інноваційний центр аграрних технологій ДДАЕУ, діяльність якого має бути спрямована на просування інноваційних аграрних технологій в галузі виробництва, переробки та реалізації продукції, отриманої від природного землеробства, в Україні і за кордоном.

На наше глибоке переконання, для ефективного функціонування нових інноваційних інституцій необхідним важелем однозначно є вдосконалення нормативно-правової бази. На інституціональному рівні доцільно внести зміни до проекту Концепції “Державної програми сталого сільського розвитку України на період до 2025 року”, доповнивши п’ятий розділ підрозділом “Створення аграрного інноваційно-орієнтованого освітнього простору” Основою підрозділу слугуватимуть:

- імплементація моделі інноваційного розвитку “аграрна освіта–аграрна наука–аграрний бізнес”;

• створення сучасної інноваційної інфраструктури в аграрних закладах освіти (інноваційні центри аграрних технологій, студентські бізнес-інкубатори; центри природного землеробства тощо).

Таким чином, враховуючи актуальність розвитку природного аграрного виробництва та забезпечення продовольчої безпеки України, основними задачами аграрної політики є застосування інструментаріїв інвестиційного менеджменту, створення нових інноваційних структур та прийняття від-

повідних інституціональних рішень у сфері трансформації державного управління та фінансування.

Запровадження таких інституціональних змін надішле поштою Україні статтю “хлібним кошиком” Європи. Причому наша держава не буде безпосередньо конкурувати з виробниками продукції Франції, Іспанії, Італії і т.д., але сприятиме забезпеченню країн ЄС основними органічними продуктами сільського господарства і гарантуватиме їм продовольчу безпеку.

Бібліографія

1. Ілляшенко С.М. Інноваційний менеджмент: навч. посібник / С.М. Ілляшенко. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2010. – 334 с.

2. Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник / С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко; за ред. С.В. Мочерного. – Львів: Світ, 2005. – 616 с.

3. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М.І. Крупка. – Львів: Видавн. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – С. 22.

4. Закон України “Про інноваційну діяльність”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

5. Мілованов Є.В. Тенденції розвитку ринку української органічної продукції / Є.В. Мілованов // Матеріали науково-прак-

тичного семінару “Сучасні тенденції виробництва та маркетингу органічної продукції” (м. Львів, 31 березня 2004 р.). – Львів. – 2004. – С. 37–42.

6. Ходаківська О.В. Світова практика державного регулювання та підтримки органічного виробництва / О.В. Ходаківська, С.Г. Корчинська // Вісник Харківського національного університету сільського господарства. – 2011. – Вип. 113. – С. 418–423. – (Серія: Економічні науки).

7. Сучкова В.М. Методичні підходи до обґрунтування ціни пропозиції на органічну продукцію / В.М. Сучкова // Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С. 110–115.

8. Катан Л.І. Економічне забезпечення сталого розвитку аграрної сфери / Л.І. Катан. – Суми: Довкілля, 2012. – 345 с.

Рецензенти – доктори наук з державного управління, професори **І.П. Приходько, В.В. Сиченко**